

КОЗАК В. Я.,аспірант докторантури та аспірантури
(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.851

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.83>**ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗАТОРА
ОРГАНІЗАЦІЇ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ,
ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ В УКРАЇНІ**

У статті проводиться аналіз кримінологічної характеристики організатора організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні. На основі дослідження опублікованих офіційних статистичних даних правоохоронних органів в Україні за період 2018 по 2023 повні роки включно визначаються особливості вікової характеристики особи, яка вчинила діяння, передбачене ст. 317 КК України, розподіл даної категорії злочинців за гендерною ознакою; аналіз характеристики кримінологічної характеристики організатора організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за ознакою освіти; дослідження особливостей кримінологічної характеристики особи, яка організувала наркопритон за ознакою громадянства. Характеристика особи-організатора наркопритону розглядається через кримінологічну структуру, елементами якої є її індивідуальні властивості, якості, особливості та стани, що визначають індивіда як окрему цілісну систему.

У результаті проведеного дослідження емпіричних даних за вказаний період встановлено узагальнений кримінологічний портрет особи організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та визначено, що це є особа чоловічої статі, як молодого, так і дорослого віку, переважно у віці 29-39 років, громадянин України, з базовою середньою або профільною середньою освітою, неодружений та непрацюючий.

Ключові слова: наркозлочинність, наркотичні засоби, незаконний обіг наркотичних засобів, наркопритон, кримінологічна характеристика, організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Kozak V. Ya. Peculiarities of the criminological characteristics of the organizer of the organization or maintenance of places for the illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in Ukraine

The article analyzes the criminological characteristics of the organizer of the organization or maintenance of places for the illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in Ukraine. Based on the study of published official statistics of law enforcement agencies in Ukraine for the period from 2018 to 2023 full years inclusive, the author identifies the peculiarities of the age characteristics of a person who committed

an act under Article 317 of the Criminal Code of Ukraine, and the distribution of this category of criminals by gender; analyzes the characteristics of the criminological characteristics of the organizer of the organization or maintenance of places for the illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues on the basis of education; studies the peculiarities of the The characteristics of a person who organizes a drug den are considered through the criminological structure, the elements of which are his or her individual properties, qualities, features and states that define an individual as a separate integral system.

As a result of the study of empirical data for the specified period, a generalized criminological portrait of the organizer and other persons who organized or maintained places for the illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues is established and it is determined that this is a male person, both young and adult, mainly aged 29-39 years, a citizen of Ukraine, with basic secondary or specialized secondary education, unmarried and unemployed.

Key words: *drug crime, narcotic drugs, drug trafficking, drug den, criminological characteristics, organization or maintenance of places for the illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues.*

Постановка проблеми. Важливим елементом кримінологічної характеристики організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є відомості про особу злочинця. Отриманні знання при дослідженні даної категорії лягають в основу розробки пропозицій по запобіганню та попередженню таких кримінальних правопорушень. Зазвичай, в межах кримінології під час дослідження особи злочинця з'ясуванню підлягають ті відомості, які необхідні для організації ефективного запобігання кримінально каранним діям, зокрема про стать, вік, громадянство, національність, освіту тощо.

Стан дослідження. Кримінально-правові та кримінологічні проблеми кримінальних правопорушень сфері незаконного обігу наркотичних засобів постійно перебувають в полі зору вітчизняних науковців, серед яких роботи: Ю.В. Бауліна, А.О. Габіані, Е.Г. Гасанова, Я.І. Гілінського, В.М. Дрьоміна, А.П. Закалюка, О.Г. Кальмана, О.М. Костенка, О.Г. Кулика, І.П. Лановенка, А.А. Музики, Ю.В. Олександрова, В.М. Смітєнка, Є.В. Фесенка, В.І. Шакуна, Г.Й. Шнайдера, О.Ю. Шостко та ін.

Метою даної статті є дослідження кримінологічної характеристики організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Виклад основного матеріалу. Взагалі, особа злочинця є складним, інтегруючим і багатовекторним поняттям. Разом з тим, у вітчизняній кримінології особа злочинця розглядається як сукупність соціально значущих ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну у порушенні норм кримінального права [1, с. 72]. А.П. Закалюк зазначає, що особа злочинця – це сукупність суттєвих і усталених соціальних властивостей та ознак, соціально значущих біопсихічних особливостей індивіда, які надають вчиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винному – властивість суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законодавством [2, с. 240]. У зміст «особа злочинця» вміщують й сукупність соціально-психологічних властивостей особистості, що склалися у процесі соціалізації людини [3, с. 76].

Отже, характеристика особи-організатора наркопритону розглядається через кримінологічну структуру, елементами якої є її індивідуальні властивості, якості, особливості та стани, що визначають індивіда як окрему цілісну систему. Пропонується дослідити вікову характеристику, за ознакою полу, освіти та громадянства на основі опублікованих офіційних статистичних даних [4].

Розглядаючи вікову характеристику особи організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів зазначимо наступне.

За 2018 рік кримінальне правопорушення, передбачене ст. 317 КК України було вчинено особою у віці 16-17 років. 62 особи вчинили зазначене кримінальне правопорушення у віці 18-28 років. Найбільше осіб – суб'єктів кримінальної відповідальності у порядку ст. 317 КК України було зафіксовано у віковій групі 29-39 років – у звітному періоді цей показник склав 168 осіб. 99 осіб вчинили вказане кримінально каране посягання у віці 40-54 років; 6 осіб у віці 55-59 років та 2 особи у віці 60 років та більше.

У 2019 році осіб організаторів та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у віковій групі до 14 років, 14-15 років та 16-17 років виявлено не було. У віці від 18 до 28 років кримінальне правопорушення, передбачене ст. 317 КК України було вчинено 46 особами. 146 осіб – організаторів чи утримувачів наркопритонів виявлено у віці 29-39 років за вказаний звітний період. 104 особи вчинили у 2019 році вказане кримінальне правопорушення у віці 40-54 років. А також 4 особи у віці 55-59 років та 4 особи у віці 60 та більше років вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

За 2020 рік було виявлено 1 неповнолітню особу у віці 16-17 років, яка вчинила організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. 54 особи вчинили це діяння у віці 18-28 років. 111 організаторів та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів було встановлено у віці 29-39 років. 77 осіб винних у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України було виявлено з віком 40-54 роки. Також 13 осіб у віці 55-59 та 6 осіб, які досягли 60 та більше років було притягнуто до кримінальної відповідальності за організацію чи утримання наркопритону.

У 2021 році малолітніми та неповнолітніми особами організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів не вчинялося, згідно статистичних даних Офісу Генерального прокурора. 35 осіб організаторів та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у віці 18-28 років було виявлено у вказаному звітному періоді. Суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України у віці 29-39 років за вказаний період було зафіксовано 90 осіб. 78 осіб у віці 40-54 років вчинили досліджуване кримінальне правопорушення у 2021 році. 5 осіб у віці 55-59 років та 4 осіб у віці 60 та більше років було встановлено у якості організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

За 2022 рік 1 особа у віці 16-17 років отримала підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України. 20 осіб у віці 18-28 років вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за даний звітний період. 44 особи - організатори та інші особи, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у 2022 році вчинили у віці 29-39 років. 32 особи-обвинувачені у вчиненні організації чи утримання наркопритону було виявлено в даному звітному періоді. 6 осіб вчинили досліджуване кримінальне правопорушення у віці 55-59 років та 2 особи у віці 60 та більше років.

За період 2023 року було виявлено одну неповнолітню особу (16-17 років), обвинувачену у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України. 37 осіб у віці 18-29 років вчинило організацію або утримання місць для незаконного вживання,

виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у даному звітному періоді. 88 осіб віком 29-39 вчинили дане кримінальне правопорушення у звітному періоді. 90 осіб – обвинувачених у організації чи утриманні наркопритону, які досягли віку 40-54 років. Також у зазначеному році організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів вчинили 3 особи у віці 55-59 років та 1 особа, яка досягла вік 60 та більше років.

Таким чином, приходимо до висновку, що найчастіше організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів вчиняють особи у віці 29-39 років та 40-54 роки, рідше у віці 18-29 року, зовсім рідко у віці 55-59 та понад 60. Виявлено одиничні випадки вчинення даного кримінального правопорушення неповнолітніми особами у віці 16-18 років.

35 жінок у 2018 році вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів було скоєно, що склало 10% від загальної кількості осіб, яким було вручено підозру про вчинення даного кримінального правопорушення.

31 жінкою було вчинено кримінальне правопорушення, передбачене ст. 317 КК України у 2019 році, що дорівнює 10,1% від загальної кількості осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в даному році.

22 жінки у 2020 році отримало підозру у вчиненні організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що склало 8,5 % від загальної кількості виявлених осіб, винних у організації наркопритону.

У 2021 році суб'єктом організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів було 16 жінок, що становить 7% від загальної кількості.

9 жінок було обвинувачено у вчиненні організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у 2022 році, що склало 6,9% від загальної кількості осіб, які вчинили досліджуване кримінальне правопорушення у цьому році.

20 жінок були організаторами чи учасниками організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що відповідає 7,6 % від загальної кількості осіб, яким було вручено підозру у вчиненні діяння, передбаченого ст. 317 КК України у 2023 році.

Із зазначеного вбачається, що відсоток жінок – організаторів чи утримувачів наркопритонів переважно мав тенденцію до зниження починаючи з 2018 року до 2022 року включно, однак у 2023 році цей показник збільшився. Така ситуація може бути викликана в цілому змінами в демографічній ситуації в країні, які мають місце внаслідок повномасштабного вторгнення, зайнятості чоловіків, пов'язану з виконанням завдань по стримуванню збройного нападу та іншими соціально-демографічними наслідками, як викликані повномасштабним вторгненням до нашої країни. Однак, при цьому варто зауважити, що зміна питомої ваги жінок у вчиненні цього діяння за один рік може бути фрагментарним явищем та не може бути достатнім періодом для визначення певної тенденції.

Надалі пропонується проаналізувати особливості ознаки освіти особи - організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Так, у 2018 році було виявлено 35 осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, маючи повну вищу або базову вищу освіту, що становить 10,4 % від загальної кількості. 93 особи під час вчинення кримінального правопорушення мали професійно-технічну освіту, що відповідає 27,5 % від загальної кількості. 209 осіб на

момент вчинення організації чи утримання наркопритону мали повну загальну середню або базову загальну середню освіту, що відповідно становить 61,8 %. Та одна особа вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 317 КК України у даному звітному періоді з початковою загальною освітою чи без освіти.

У 2019 році 17 осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, мали повну вищу та базову вищу освіту, що становить 5,6 % від загальної кількості осіб, які вчинили дане кримінальне правопорушення у зазначеному звітному періоді. 65 осіб, яким було вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України мали професійно-технічну освіту, що склало показник 21,4% від загальної кількості. 217 осіб вчинили організацію чи утримання наркопритону, маючи повну загальну середню або базову загальну середню освіту, що відповідає 71,2 % від загальної кількості. 5 осіб мали початкову загальну освіту або не мали освіти взагалі під час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 371 КК України, що становить 1,8 % від загальної кількості.

У 2020 році 18 осіб мали повну вищу чи фахову передвищу освіту, на час, коли вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що дорівнює 6,9 % від загальної кількості. 78 осіб мали професійно-технічну освіту на час організації чи утримання наркопритону, що склало 30 % від загальної кількості. 161 особа – організатор чи учасник організації або утримання наркопритону характеризувався ознакою базової середньої чи профільної середньої освіти, що відповідає 61 %. 3 особи мали початкову освіту та 2 особи були без освіти взагалі на час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України, що відповідно становить 1,1% та 1%.

У 2021 році 216 осіб-суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України мали вищу або фахову передвищу освіту на момент вчинення організації чи утримання наркопритону, що склало 52,4 % від загальної кількості. 58 осіб характеризувалися ознакою професійно-технічної особи, що відповідає 14%. 138 осіб мали базову середню та профільну технічну освіту, що відповідає 33,5 % від загальної кількості у звітному періоді. Осіб, які вчинили організацію чи утримання наркопритону з початковою освітою та без такої у даному році виявлено не було.

У 2022 році із загальної кількості виявлених осіб, яким було вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України – 9 мали повну вищу або фахову передвищу освіту (8,6 %). 12 осіб мали професійно-технічну освіту (11,4 %), 83 особи мали базову середню та профільну технічну освіту, що склало 79 % та 1 особу, яка мала початкову загальну освіту (1%), яка вчинила у даному звітному періоді організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Станом на 2023 рік із загальної кількості осіб, яким було вручено підозру у вчиненні організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів 18 мали повну вищу або фахову передвищу освіту, що склало 8,2 %. 46 осіб на момент вчинення організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів мали професійно-технічну освіту, що дорівнює 20,9%. 156 осіб, яким у 2023 році було вручено підозру про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України, що відповідає 70,9 %.

Таким чином, за результатом аналізу ознаки освіти особи організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів приходимо до висновку, що частіше суб'єктами такого кримінального правопорушення є особи, які мали базову середню та профільну технічну освіту, рідше – професійно-технічну освіту. На третьому місці особи, які характеризуються ознакою повної вищої (передвищої) освіти. Рідко суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України були особи з початковою освітою або без освіти взагалі.

Так, відповідно до офіційних статистичних даних в переважній своїй більшості кожного року, звітність щодо якого підлягає аналізу, суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України були громадяни України: у 2018 році цей показник склав 337 особи, у 2019 році – 301 особа, у 2020 році – 260 осіб, у 2021 році – 212 осіб, у 2022 році – 104 особи та у 2023 році - 219 осіб. 1 випадок вчинення організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у 2018 році було вчинено іноземцем, 2 особами у 2019 році, 1 особою у 2022 році та теж 1 особою у 2023 році. З аналізу звітних статистичних даних вбачається, що особи без громадянства, біженці та нелегали у якості суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України за досліджуваний період виявлено не було.

Висновки. На основі проведеного дослідження, приходимо до висновку, що узагальнений кримінологічний портрет особи організатора та інших осіб, які вчинили організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів приблизно є таким: особа чоловічої статі, як молодого, так і дорослого віку, переважно у віці 29-39 років, громадянин України, з базовою середньою або профільною середньою освітою. Як вбачається з аналізу матеріалів кримінальних проваджень неодружений та непрацюючий.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами: навч. посіб. / О. М. Джу́жа, Є. М. Моїсеєв, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. О. М. Джу́жі. Київ: Атіка, 2001. 368 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
3. Журавель А.П. Соціально-психологічні особливості та детермінанти формування особистості зі злочинною поведінкою. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. 2020. Том 31 (70) № 3. С. 76-80.
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
5. Бабенко А. М., Конопельський В. Я., Чекмарьова І. М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України: монографія. Харків: Право, 2019. 264 с.
6. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.
7. Бабенко А. М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання/ *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: науковий журнал. 2018. Спеціальний випуск №1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». Д.: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 16–26.
8. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 14-22.
9. Корнієнко М. В. Організаційно-тактичні засади проведення контрольної поставки наркотичних засобів і психотропних речовин. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2021. № 67. С. 278-283.
10. Корнієнко М. В., Головін Д. В. Контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: організаційно-правові аспекти : монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 188 с.
11. Бабенко А.М., Палій М.В., Чекмарьова І.М. Взаємодія поліції, прокуратури та державної прикордонної служби України у протидії організованому кримінальному правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетиним державного кордону України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. №1. С.436-440.
12. Бабенко А.М. Адміністративно-правові та кримінологічні заходи у роботі поліції із запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) №3. С. 200-204.

